

Gulaskuddannotáhtta

Rievdadusevttohus válgaláhkii,
válgaláhkaásahussii ja
válgaláhkaásahussii sámediggeválggaid
birra - oassálastingeatnegasvuohta,
veahkki jietnaaddimiin, válgakoarttaid
jna. digitála sádden

Sisdoallu

1. Álggahus	4
2. Oassálastingeatnegasvuohta stuoradiggeválggaide	5
3. Vuoigatvuohta veahkkái jietnaaddimiin.....	6
3.1 Gustojeaddji riekti	6
3.2 Evttohusa duogáš	8
3.3 Válgaláhkalávdegotti árvvoštallan	8
3.4 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus	10
4. Válgávdnasiid sádden gielddas fylkkagildii	11
4.1 Gustojeaddji riekti	11
4.2 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus	11
5. Ovdagihtiijenaid sádden	12
5.1 Gustojeaddji riekti	12
5.2 Evttohusa duogáš	12
5.2.1 Ovdagihtiijenaid sádden gielldastivra- ja fylkkadiggeválggain 2019	12
5.2.2 Ovdagihtiijenaid sádden stuoradigge- ja sámediggeválggain 2021	14
5.3 Válgaláhkalávdegotti evttohus	14
5.4 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus	14
6. Válgakoarttaid sádden elektrovnnalaččat.....	15
6.1 Gustojeaddji riekti	16
6.2 Geahččaladdan, mas muhtun válljejuvvon gielddat besse sáddet elektrovnnalaš válgakoarttaid jagi 2019 gielldastivra- ja fylkkadiggeválggaide oktavuođas	16
6.3 Válgaláhkalávdegotti árvvoštallan	17
6.4 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus	17
7. Steampila gáibidit jienastanlihpuid mat bohtet olgoriikkas.....	19
7.1 Gustojeaddji riekti	19
7.2 Evttohusa duogáš	20
7.3 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus	20
8. Jienastanlihpuid hábmen	21
8.1 Evttohusa duogáš	21
8.2 Molsut ránes ravdasázuid oránšaiivnniin.....	21
8.3 Sadji sámi bellodatnammii	22
9. Rievdadusat Sámediggeválggaide lánkaásahussii	23
9.1 Ovdagihtiijenaid sádden	23
9.1.1 Gustojeaddji riekti	23
9.1.2 Departemeantta árvvoštallan	23

9.2 Buhttet lohkgoluid.....	23
9.2.1 Gustojeaddji riekti.....	23
9.2.3 Departemeantta árvoštallan	24
9.3 Vuoigatvuohta veahkkái jietnaaddimiin.....	24
9.3.1 Gustojeaddji riekti.....	24
9.3.2 Departemeantta árvoštallan	24
10. Gielddastivra- ja fylkkadiggeválggat 2019.....	24
10.1 Válgaiskkadeapmi.....	25
10.1.1 Álggahus	25
10.1.2 Hui duhtavaččat Válgadirektoráhta bálvalusfálaldagaiguin.....	25
10.1.3 Válgaiskkadeami bohtosat	26
10.1.4 Válgaiskkadeami čuovvuleapmi	27
10.2 Doaimaplána hehttet olgoriikka váikkuhusaid.....	27
11. Ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusat	28
12. Rievdadusevttohus válgaláhkii ja válgaláhkaásahussii	31
Rievdadusevttohus válgaláhkii	31
Rievdadusevttohus válgaláhkaásahussii	32
Rievdadusevttohus láhkaásahussii Sámediggeválggaid birra	35

1. Álggahus

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta ovddida gulaskuddannotáhtas rievdadusaid válgaláhkii, válgaláhkaásahussii ja Sámediggeválggaid válgaláhkaásahussii.

Departemeanta evttoha čuovvovaš rievdadusaid válgaláhkii:

- Oassálastingeatnegasvuohta stuoradiggeválggaide rievdaduvvo nu ahte lea doarvái čálalaččat gáibidit luvvejumi go ii hálit listoevttohassan.
- Jienasteaddji geas leat psyhkalaš dahje fysalaš doaibmahehttejumit ja dárbbáša veahki jienasteapmái, galgá ieš beassat čujuhit veahkeheaddji. Gáibádus, ahte válgabargi galgá leat mielde jienastanlovkui fámohuhttojuvvo.
- Gáibádus, ahte gielddaid válgastivrrat stuoradiggeválggaid ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas galget sáddet buot válgakoarttaid ovdagihtijienastemis fylkkaválgastivrii fámohuhttojuvvo.

Departemeanta evttoha čuovvovaš rievdadusaid válgaláhkaásahussii:

- Ovdagihtijienat mat vuostáiváldojuvvojit manimusš vahku ovdal válgabeaivvi galget sáddejuvvot johtileappot go dábálaš reiven riikkas.
- Válgakoarta galgá sáddejuvvot digitálalaččat buot jienastanvuogatvuodalaččaide geat ássat riikkas.
- Buot jienastanlihput mat bohtet olgoriikkas galget steampalastojuvvot, beroškeahttá gieldda lohkanvuogis.
- Smávit teknihkalaš rievdadeamit čađahuvvojit stuoradiggeválgga jienastanlihpuin.

Departemeanta evttoha čuovvovaš rievdadusaid válgaláhkaásahussii Sámediggeválggaid birra.

- Ovdagihtijienat mat vuostáiváldojuvvojit manimusš vahku ovdal válgabeaivvi galget sáddejuvvot johtilat vuogi mielde go dábálaš reiven riikkas.
- Gollobuhtadus lohkanválgastivrraide lasihuvvo 28 kruvnnus 36 kruvdnui juohkehačča ovddas gii lea čálihuuvon válgabiirre jienastuslohkui.
- Jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon ja dárbbáša veahki jietnaaddimiin, sáhtta ieš čujuhit veahkeheaddji.

Gáibádus ahte válgabargi čuovvu mielde jienastanlovkui fámuhttojuvvo.

Departemeanta háliida árvvoštallat lea go dárbu rievdadit lánkaásahusa sámediggeválggaid birra vel eanet ovdal boahte sámediggeválggaid.

Notáhtas válddahalloyuvvojit maid iskkadeamit mat leat čađahuvvon jagi 2019 gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas. Departemeanta máinnaša maid oanehaččat ráđđehusa barggu gozihit sihkkarvuoda válggaid oktavuodas. Gulaskuddannotáhta almmuhuvvo davvisámegillii ráđđehus.no neahttabáikkis.

Departemeanta muittuha ahte ráđđehus nammadii lánkalávdegotti geassemánus 2017, dainna ulbmilin ahte ráhkadit evttohusa ođđa válgaláhkii ja árvvoštallat vejolaš rievdadusaid váлгаortnegii.¹ Lávdegotti bargun lei geahčadit buot beliid mat gusket váлгаčađaheapmái. Lávdegoddi geigii čielggadeami NÁČ 2020:6 *En ny valglov* miessemánu 27.b. 2020. Čielggadeapmi sáddejuvvo dál mánnosaš gulaskuddamii. Departemeanta ovddida Stuoradiggái evttohusa ođđa válgaláhkii lándegotti evttohusaid ja gulaskuddanoaiviliid vuodul. Ođđa válgaláhka gustogohtá stuoradiggeválgga 2025 rájes. Departemeanta oaidná dárbbaslažžan evttohit smávit rievdadusaid mat sáhttet fápmuiboahit ovdal jagi 2021 ja 2023 válggaid.

2. Oassálastingeatnegasvuohtha stuoradiggeválggaide

Stuoradiggeváлгаortnega deháleamos mearrádusat leat muddejuvvon Vuodđolágas. Oassálastingeatnegasvuohtha stuoradiggeválggaide lea nannejuvvon Vuodđolága § 63 bokte. Stuoradiggi mearridii ovttajienalaččat rievdadit Vuodđolága § 63 vuosttaš lađđasa (luvvejupmi oassálastingeatnegasvuodas), gč. Dok. 12:30 (2015-2016) ja árvalusa Innst. 129 S (2019-2020).

Das mearriduvvui rievdadit Vuodđolága § 63 vuosttaš lađđasa bustáva c, mii nanne dan ahte čálalaš duodaštus lea doarvái jos olmmoš ii hálit searvat válgalistui. Mearrádusa mielde lea vejolaš gáibidit luvvejumi jos lea biddjojuvvon evttohassan dihto válgalistui, iige vuoigatvuoda gáibidit luvvejuvvot oassálastingeatnegasvuodas oppalaččat. Lánkamearrádusa bustáva d, mii addá vuoigatvuoda gáibidit luvvejumi jos lea biddjojuvvon dakkár

¹ <https://www.valgloutvalget.no/>

politiikkalaš bellodaga evttohassan mas ii leat miellahttu, fámuhttojuvvui seammás. Rievdadus mearkkaša ahte válgaláhka § 3-2 vuosttaš lađas bustáva c rievdaduvvo Vuodđolága mearrádusa vuodul. Departemeanta čujuha dasa ahte rievdadus berre mearriduvvot ovdal go fylkkaválgastivrrat meannudišgohtet listaevttohusaid jagi 2021 stuoradiggeválggaide.

Láhkamearrádus bustáva a ja b eai leat rievdaduvvon. Luvvenvuoigatvuohta bustáva a ja b vuodul lea sus, gii lea válljejuvvon olggobealde válgabiirre gos lea jienastanvuoigatvuođalaš, ja jos lea leamaš stuoradiggeáirras manñil ovddit válggaid. Ákkat luvvejupmái bohtet ovdan válgalágas § 3-2 vuosttaš lađđasis, ja daid ii leat dárbu rievdadit.

Oppalaš luvvenmearrádus gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid dáfus mearriduvvui 2011, ja doaibmagodii vuosttaš geardde jagi 2015 válggain, vrd. válgaláhka § 3-4 vuosttaš lađđasa. Jos háliida luvvejuvvot gieldda- ja fylkkadiggeválggain, de lea doarvái sáddet čálalaš duođaštusa ahte son ii hálit biddjot listaevttohassan dihto válgalistui.

3. Vuoigatvuohta veahkkái jietnaaddimiin

3.1 Gustojeaddji riekti

Norga ratifiserii juovlamánu 13.b. 2013 ON-konvenšuvnna mii galgá sihkkarastit vuoigatvuođaid olbmuide geain leat doaibmahehttejumit (CRPD). Norga lea 29. artiikkala bustáva a mielde geatnegahttojuvvon “sihkkarastit ahte olbmot geain leat doaibmahehttejumit galget beassat searvat politiikkalaš ja almmolaš doaimmaide seamma láhkai go earát ge (...), ovdamearkka dihte sihkkarastit olbmuide geain leat doaibmahehttejumit vuoigatvuođa ja vejolašvuođa jienastit ja searvat válggaide (...)”. Artihkal sisttisoallá doaibmabijuid dan ollašuttimii:

i)sihkkarastit ahte vuogádagat, lanjat, rusttegat ja ávdnasat mat geavahuvvojit válggaid oktavuodas, leat ulbmillaččat, heivvolaččat, bures áddehahti ja álkit geavahit,

ii)suodjalit doaibmahehttejuvvon olbmuid vuoigatvuođaid beassat čihkosis jienastit almmá áitimiid haga válggaid ja álbmotjienastemiid oktavuodas (...) ja lámhčit ođđaáigásaš teknologijja geavahanvejolašvuođaid ja tehnikkalaš veahkkeneavvuid dárbbu mielde,

iii)dáhkidit ahte doaibmahehttejuvvon olbmot ieža besset mearridit maid sii háliidit jienastat, ja jos jienasteapmái dárbbasit ja háliidit veahki, de galget sii ieža beassat mearridit veahkeheaddji jietnaaddimii.”

Válgalága §§ 8-4 gávccát lađđasa ja 9-5 viđát lađđasa vuodul sáhtá jienasteaddji gii dan dárbbáša, bivdit jietnavuostáiváldis dahje jienastanstivrras dárbbášlaš veahki jietnaaddimiin. Dat guoská maid ovdamearkka dihte jienasteaddjái gii dárbbáša veahki váilevaš dárogielmáhtu geažil.

Jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon, sáhtá ieš čujuhit *sierra veahkeheaddji* daid olbmuid gaskkas geat leat válgalanjas. Olmmoš gii veahkeha jienasteaddji, ja dan bokte oažžu diehtit maid olmmoš lea jienastan, galgá čuovvut jávohisvuodamearrádusaid, vrd. válgalága § 15-4 nuppi lađđasa. Jienastanstivra galgá fuomášuhttit veahkeheaddjái ahte sus lea jávohisvuodageatnegasvuolta. Vuoigatvuolta veahkkái jietnaaddimiin rihku jienastanválnjuolggadusaid ahte jienasteapmi galgá čađahuvvot oktolanjas ja buohkaid oainnekeahttá, vrd. válgalága §§ 8-4 vuosttaš lađđasa ja 9-5 goalmát lađđasa. Mearrádusas nannejuvvo ahte jienasteaddji galgá ieš bivdit veahki.

Gáibádus ahte válgabargi álo galgá leat mielde jienastanlovkui lassin veahkkái maid ieš lea čujuhan, mearriduvvui válgalága rievdadeami oktavuodas jagi 2005. Duogáš rievdadussii lei ahte jienastanstivrii dahje jietnavuostáiváldái lei mánggii váttis árvoštallat háliidii go jienasteaddji veahki veahkeheaddjis. Od.prp. nr. 44 (2004-2005) almmuha ollu dilálašvuodaid gos bearašlahttu geas lea gielalaš gelbbolašvuolta gáibida beassat mielde jienastanlovkui, ja jienastanstivrii dat lea áibbas veadjemeahttun diehtit lea go dat jienasteaddji dáhtu mielde. Čujuhuvvui maid dasa ahte dákkár dáhpáhusat rahpet veahkeheaddjái vejolašvuoda beassat váikkuhit jienasteaddji jienasteapmái. Mearrádus sáhtá maid rihkut friddja ja čiegus válgaprinsihpaid, ja maiddáii “okta jienasteaddji – okta jietna” prinsihpa. Departemeanta goitge mearridii ahte muhtun válgajoavkkut berrejit beassat čujuhit sierra veahki jietnaaddimiin. Dat gusto ovdamearkka dihte jienasteaddjiide gain leat oaidninváttut dahje leat čalmmeheamit.

Sivvan dasa lei ahte dát jienasteaddjit eai sáhte dárkkistit maid sii jienastit, ja danne fertejit oažžut veahki dakkár olbmos geasa sii luhttet. Dat veahkki lea lassin válgavástideaddji veahkkái, ja Od.prp. nr. 44 (2004-2005) s. 38 vuodušta dan čuovvovaččat.

Jos jienasteaddji ieš galgá beassat čujuhit sierra veahki, de ferte árvvoštallat lea go dárbu liigeveahkkái dahje veahkkái maid válgavástideaddjit sáhttet fállat. Departemeantta mielas berrejit válgavástideaddjit fuolahit veahki go jienasteaddji dárbbáša veahki jietnaaddimiin. Dat lea áidna vuohki sihkkarastit ahte jienasteaddji ii vásit heivetmeahttun láhttema veahkis maid ieš lea čujuhan.

3.2 Evttohusa duogáš

2017 meannudii Riikkaválgastivra ollu váidalusaid mat bohte čalmmehis olbmuin ja sis geain leat oaidninváttut, dan geažil go eai beassan váldit sierra veahki jienastanlovkui. Departemeanta ii leat ožžon dán lágan váidalusaid 2019 gieldda- ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas.

Norgga Čalmmehemiidlihttu lea reivviid ja maddái čoahkkimiid bokte departemeanttain čujuhan ahte ollu miellahtut leat raporteren ahte sii leat gildojuvvon váldimis sierra veahki jienastanlovkui jagi 2019 válggain maddái. Dálá njuolggadusat leat váikkuhan dasa ahte lihtu miellahtut eahpidit leat go sii jienastan eará válgalistu go dan maid háliidedje. Ollugat leat maid muitalan ahte sii árvvoštallet galget go obanassiige searvat boahtte válggaide.

Lihttu lea dovddahan ahte jienasteaddjit geain lea vuoigatvuohta sierra veahkkái jietnaaddimiin, berrejit oažžut sierra veahki almmá válgabargi haga. Lihttu čujuha čiegus válgaprinsihppii, ja ahte miellahtut eai hálit ahte válgabargi galgá diehtit maid sii jienastit, váikke vel válgabargis lea ge jávohisvuodageatnegasvuohta. Dat sáhtta dáhpuhuvvat smávit gielddain gos jienasteaddjit dovdet válgabargi gii veahkeha sin jienastit.

3.3 Válgaláhkalávdegotti árvvoštallan

Lávdegoddi lea árvvoštallan golbma gažaldaga mat leat čadnon jienasteddjiid vuoigatvuhtii gáibidit veahki. Lávdegoddi lea vuosttažettiin árvvoštallan dárbbu rievdadit njuolggadusaid mat gusket sidjiide geat dárbbášit veahki. Nuppádassii lea lávdegoddi árvvoštallan gii galgá mearridit dárbbáša go jienasteaddji veahki. Goalmmádassii lea lávdegoddi árvvoštallan galgá go vuoigatvuohta veahkeheaddjái maddái mearkkašit dan ahte jienasteaddji válljenfriddjavuohta nannejuvvo. Lávdegoddi lea loahpalaččat gávnahan ahte njuolggadusaid lea dárbu álkidahttit ja dárkileappot čilget. Lávdegoddi evttoha álkidahttit njuolggadusaid nu ahte jienastanvuoigatvuodalaččat geat fysalaš dahje

psyhkalaš doaimmahehttejumiid dihte eai sáhte okto jienastit galget oažžut veahki sus gean sii ieža válljejit. Gáibádus ahte doaimmahehttejupmi galgá leat duođalaš evttohuvvo sihkkovuvot.

Lávdegoddi čujuha ahte Norgga Čalmmehemiidlihttu oaivvilda ahte vuoigatvuohta veahkkái berre nannet jienasteddjiid válljenfriddjavuođa, ja ahte jienasteaddji galgá oažžut veahki dušše veahkeheaddjis maid ieš lea válljen. Lávdegoddi čujuha viidáseappot gažaldahkii galgá go válgaeiseválddiid áirras čuovvut mielde jienastanlovkui lassin veahki maid ieš lea válljen, ja lávdegotti oaivila mielde berre dan vihkkedallat jienasteaddji válljenfriddjavuođa ja olmmošárvvu ektui, ja dan ektui ahte headuštít heivetmeahtun váikkuhemiid jietnaaddimiin. Lávdegotti árvoštallama mielde lea dehálaš sihkkarastit ahte jienasteapmi čađahuvvo gutnálaččat. Dat ahte jienasteaddji ieš beassá mearridit dárbbáša go veahki, sáhtta mielddisbuktit ahte jienasteaddji buorebut beassá mearridit maid jienasta. Gáibádus, ahte válgaeiseválddiid áirras galgá beassat mielde jienastanlovkui evttohuvvo sihkkovuvot.

Lávdegoddi evttoha sihkut oppalaš mearrádusa veahki geavaheami birra; § 8-4 gávccát lađđasa vuosttaš cealkaga ja § 9-5 viđát lađđasa vuosttaš cealkaga. Lávdegoddi čujuha dasa ahte oppalaš mearrádus, mii addá válgabargái vuoigatvuođa leat mielde jienastanlovkui hedjonahtta ulbmila ahte jienasteapmi galgá čađahuvvot oktolanjas ja nu bures go vejolaš buohkaid oainnekeahtta. Buot jienasteddjiin lea vuoigatvuohta oažžut bagadeami válgabargiin. Dakkár bagadeapmi sáhtta leat ahte válgabargi bagada jienastanvuoigatvuođalačča mo jienasteapmi galgá čađahuvvot, ja guođđá jienastanloavkku vai jienasteaddji ieš beassá oktolanjas mearridit maid son áigu jienastit. Lávdegoddi deattuha ahte lea dehálaš fállat bagadeami jienastanvuoigatvuođalaččaide geat eai hálddaš dárogiela nu bures.

Lávdegoddi lea árvoštallan geas galgá leat váldi mearridit lea go jienastanvuoigatvuođalaččas vuoigatvuohta veahkkái. Lávdegoddi oaivvilda ahte ovdagihtii jienasteamis lea jietnavuostáiváldis vuoigatvuohta dan mearridit. Válgabeaivvi galgá mearrideapmi prinsihpalaččat dahkkot jienastanstivrras, lávdegotti oaivila mielde. Dattege oaivvilda lávdegoddi ahte ortnet šaddá oalle byrokráhtalaš. Válgabargi dahje jienastanstivralahttu berre sáhttit mearridit áššis, jos ii leat eahpádus das ahte eavttut oažžut veahki leat devdojuvvon. Jienastanstivra mearrida áššis jos válgabargi dahje jienastanstivralahttu oaivvilda ahte eavttut oažžut veahki eai leat ollašuvvon.

Muđui oaivvilda lávdegoddi ahte jos eahpiduvvo ahte eavttut oažžut veahki leat ollašuvvon, de berre dat boahtit jienastanvuoigatvuođalažžii buorrin.

3.4 Departemeantta árvoštallan ja evttohus

Mearrádusat oažžut veahki jienasteapmái leat mángii boastut meannuduvvon. Departemeanta lea ge seamma oaivilis go lávdegoddi ahte, mearrádusaid mat addet vuoigatvuođa geavahit veahki jienasteapmái lea dárbu álkidahttit.

Jienasteaddji geas eai leat dakkár doaibmahehttejumit mat dagahit ahte son ii sáhte okto jienastit, berre lávdegotti árvalusa mielde oažžut bagadeami almmá jietnavuostáiváldi dahje válgabargi veahki haga go lea jienasteamen jienastanlanjažis.

Mii guoská gažaldahkii ahte galgá go jienasteaddji ieš beassat gáibidit veahki jietnaaddimiin dahje galgá go maddái válgaeiseválddiid áirras leat mielde, de dan ferte vihkkedallat dan ektui ahte jienasteaddji ii galgga vásihit heivetmeahttun váikkuhemiid, ja ahte jienasteaddjjoavkkus galgá leat friddjavuohta čađahit jienasteami. Dat ahte jienasteaddji ii gillá heivetmeahttun váikkuhemiid lea válgalága vuođđoprinsihppa, man ulbmil lea láchit dili friddja jienasteapmái, vrd. § 1. Lea dehálaš headuštit heivetmeahttun váikkuhemiid danne go jienasteapmi galgá leat friddja ja čiegus, ja čuovvut prinsihpa okta jienasteaddji – okta jietna. Departemeanta doarju lávdegotti das ahte addit jienasteaddjái válddi alces válljet veahki, mii sáhtta mielddisbuktit ahte jienasteaddji buorebut beassá mearridit maid jienasta. Dat ahte jienasteaddji ieš beassá mearridit dárbbasa go veahki, eastada heivetmeahttun váikkuhemiid. Válgabargi ja jietnavuostáiváldi ovddasvástádussii gullá dárkkistit ahte jienasteaddji ii gillá heivetmeahttun váikkuhemiid jos vel mearriduvvo ge ahte válgaeiseválddiid áirras ii beasa šat mielde jienastanlanjažii.

Departemeantta oaivila mielde evttohus čuovvu 29. artihkkala bustáva a, mii boahtá ovdan ON konvenšuvnnas doaibmahehttejuvvon olbmuid vuoigatvuođaid birra

Departemeanta evttoha rievdadit válgalága, mii mearkkaša ahte jienasteaddji gii ii sáhte okto jienastit psyhkalaš dahje fysalaš doaibmahehttejumiid geažil, galgá ieš beassat válljet veahki jietnaaddimiin almmá válgabargi haga jienastanlanjažis. Jienasteaddjis lea ain vejolaš bivdit veahki válgabargis jos háliida.

Departemeanta lea seamma oaivilis go lávdegoddi das ahte lea dárbu mearridit gean ovddasvástádussii gullá mearridit gii dárbbáša veahki, ja evttoha ođđa mearrádusa ahte jienastanstivrii gullá mearridit áššis jos válgabargi dahje jienastanstivralahttu oaivvilda ahte eavttut gáibidit veahki leat ollašuhhtton. Ovdagihtiiijenasteamis galgá jietnavuostáiváldi mearridit jos eavttut gáibidit veahki leat ollašuhhtton. Vejolaš eahpádusat eavttuid ollašuhhttimii galgá boahitit jienastanvuogitvuodalažžii buorrin.

Ođđa válgaláhka, mii dohkkehuvvo válgaláhkálávdegotti čielggadusa vuodul ii gustogoade ovdal jagi 2025 stuoradiggeválgga oktavuodas, nu go ovdal namuhuvvon. Dattege oaivvilda departemeanta ahte mearrádus gáibidit veahki berrešii gustogoahitit juo jagi 2021 stuoradiggeválggas.

4. Válgáávdnasiid sádden gielddas fylkkagildii

4.1 Gustojeaddji riekti

Fylkkaválgastivra galgá dárkkistit leat go stuoradiggeválggat ja fylkkadiggeválggat čadahuvvon válgáávdnasiid vuodul maid gielddat sáddejit. Válgaláhka § 10-8 vuosttaš lađas mearrida makkár ávdnasat galget sáddejuvvot. Ávdnasat mat galget sáddejuvvot leat earret eará buot válgakoarttat ovdagihtiiijenasteamis, vrd. mearrádusa bustáva c.

4.2 Departemeantta árvoštallan ja evttohus

Departemeanta lea gielddaid ja fylkkagielddaid iskkademiid vuodul ja válgadirektoráhta dieđuid vuodul ožžon ollu dieđuid dan birra ahte fylkkaválgastivra ii oainne dárbbu válgáávdnasiidda, danne go dat eai geavahuvvo dárkkistanbargui. Departemeantta mielas maid ii ge leat válgakoarta ávkin fylkkaválgastivrra dárkkisteapmái. Departemeanta oaivvilda ahte lea uhcán gánnáhahtti gielddain sáddet válgakoarttaid, jos dat eai leat ávkin fylkkaválgastivrra dárkkistanbargui.

Departemeanta evttoha gulaskuddannotáhta loahpas ahte válgakoarta galgá sáddejuvvot elektronalaččat jienasteddjiide. Boahttevaš válggain eai leat nu gallis geat ožžot báberválgakoarttaid, ja seammás geavahuvvojit ollu válgakoarttat maid ii sáhte sáddet fylkkaválgastivrii.

Departemeanta evttoha danne fámuhuhttit válgalága § 10-8 vuosttaš lađđasa bustáva c.

5.Ovdagihtiiijenaid sádden

5.1 Gustojeaddji riekti

Ovdagihtiiijenasteapmi sáhtta čađahuvvot mañimusat bearjadaga ovdal válgabeaivvi go jienasteapmi dáhpáhuvvá sisriikkas, vrd. válgalága § 8-1 nuppi lađđasa. Diibmomearri goas jienasteapmi galgá loahpahuvvot dan beaivvi ii leat mearriduvvon. Áigemearri goas ovdagihtiiijenat galget bohtán válgastivrii, geas lea ovddasvástádus dohkkehit ja loahpalaččat lohkat vai bohtet mielde válgaloahppabohtosiidda, sirdojuvvui válgabeaivvis dii. 21 beaivái mañnil válgabeaivvi dii.17, láhkarievdadusa mielde 2016:s. vrd. válgalága § 10-1 vuosttaš lađđasa bustáva g. Mearriduvvon ođđa poastaláhka luvve Poastta lágideamis poastta lávvardagaid.

Válgaláhkaásahus § 27 gávccát ja ovccát lađas mearrida mo ovdagihtiiijenat galget sáddejuvvot. Ovdagihtiiijenat mat vuostáiváldojuvvojit duorastaga ja bearjadaga ovdal válgabeaivvi galget sáddejuvvot jođáneamos vuogi mielde vai jovdet válgastivrii ovdal dii. 17 beaivvi mañnil válgga.

Ovdagihtiiijenastanáigodaga mañimuš guovtti vahkus galget ovdagihtiiijenat sáddejuvvot jienasteaddji ruovttugildii juohke beaivvi, earret duorastaga ja bearjadaga ovdal válgabeaivvi. Go sádde olggoškonvoluhtaid, de galget sáddehuskonvoluhtat geavahuvvot.

5.2 Evttohusa duogáš

5.2.1 Ovdagihtiiijenaid sádden gielldastivra- ja fylkkadiggeválggain 2019

Ođđajagimánu 1.b. 2018 nuppástahttojuvvui A- ja B-poastaortnet oktan poastaortnegin, vrd.Dieđ.St. 31 Postsektoren i endring. Ođđa gaskaboddosaš lobi (konsešuvnna) vuodul galgá Posten Norge AS fuolahit ahte unnimusat 85 proseantta sisriikka poasttas galgá joavdan vuostáiváldái guovtti beaivvi siste. Ovdal gáibiduvvui ahte 85 proseantta sisriikka reivviin galge joavdan vuostáiváldái beaivvi mañnil go postii addojuvvojedje. Dál go lea dušše okta poastaortnet, de lea departemeanta guovvamánu 15.b. 2019 heaittihan válgaláhkaásahusa mearrádusa § 27 ovccát lađđasa, mas gáibiduvvui ahte ovdagihtiiijenat galget sáddejuvvot A-poastan dahje johtilat vuogi mielde.

Ođđa poastaortnet mielddisbukta ahte ollu ovdagihtiijenat mat addojit bearjadaga ovdal válgabeaivvi eai joavdda vuostáiváldái ovdal áigemeari jos sáddejuvvojit dábálaš sisriikka reiven, fievrridanáigemeari gáibádusa geažil. Ovdagihtiijenat mat vuostáiváldojuvvojit maŋŋá Poastta sisaaddináigemeari bearjadaga ovdal válgabeaivvi, sáddejuvvojit easkka vuossárgga, ja nu dat eai joavdda válgastivrii ovdal áigemeari maŋŋebárgga dii. 17. Danne ferte ovdagihtiijenaid sáddet johtilat vuogi mielde go dábálaš reiven sisriikkas.

Departemeanta mearridii rievdadit válgalahkaásahusa § 27, nu ahte ovdagihtiijenat eai galgga sáddejuvvojit dábálaš reiven duorastaga, bearjadaga dahje lávvardaga ovdal válgabeaivvi.

Maŋŋil go lálkaásahus rievdaduvvui, de mearridii Válgadirektoráhtta háhkat sáddenšiehtadusa maid buot gielddat galge beassat geavahit. Posten Norge AS lei áidna gii attii fáldadaga, ja direktoráhtta šiehtadalai soahpamuša lágideddjiin. Šiehtadus mearkkašii ahte buot gielddat sáhtte viežžat ovdagihtiijenaid bearjadaga ja lávvardaga ovdal válgabeaivvi, ja sáddet daid fitnodatpáhkan mii fievrriduvvo ija badjel dahje hoahppopoastan. Dákkár poastta sáddenáigi lei guokte beaivvi, mii galggai sihkkarastit ahte jietnaaddimat jovdet válgastivrii jienasteaddji ruovttugielddas ovdal dii. 17 válgabeaivvi maŋŋá. Gielddat eai lean geatnegahtton geavahit sáddenšiehtadusa válgalahkaásahusa vuodul.

Válgadirektoráhtta albmada ahte buot ovdagihtiijenat mat šiehtadusa mielde sáddejuvvojedje 2019:s jovde dohko gosa galge, earret golbma ovdagihtiijena. Oslo Economics čađahii jagi 2019 iskkadeami mii namuhuvvo 10. kapihttalas, mas bođii ovdan ahte 94 proseantta gielddain geat vástidedje gažaldagaid ledje hui duhtavaččat dahje duhtavaččat ortnegiin. Válgadirektoráhta iskkadeamis sáddenšiehtadusa birra duođastuvvui ahte gulahallan gielddaid ja Poastta báikkálaš bargiid gaskkas lei buorre.

Iskkadeamis vástidedje muhtun gielddat ahte 2019 válggaid ovdagihtiijenat bohte menddo maŋŋit. Eanaš jienat ledje olgoriikkas bohtán, masa sáddenšiehtadus ii guoskan. Gielddat čujuhedje dan lassin ahte dábálaš poastafievrrideapmi ádjánii menddo guhká, ja ahte muhtun ovdagihtiijenat geavahedje guhkit go vahku dan rájes go ledje steampalastojuvvon. Muhtun gielddat vuostáiválde ovdagihtiijenaid mat livčče galgan sáddejuvvojit sáddenšiehtadusa vuodul, muhto dat sáddejuvvojedje dábálaš poastan ja danne dat eai joavdan ovdal áigemeari.

5.2.2 Ovdagihtiijenaid sádden stuoradigge- ja sámediggeválggain 2021
Stuoradiggi mearridii 2019:s rievdadit poastajuohkinbeivviid viđa beaivvis vahkus juohke nuppi beaivái guovtti vahku áigodagas, mii mearkaša golbma beavvi vuosttaš vahkus ja guokte beavvi nuppi vahkus, gč. Prop. 102 L (2018-2019). Rievdadusat bohtet fápmui suoidnemánus 2020. Johtolatdepartemeanta čálii proposišuvnnas ahte poastajuohkinbeivviid rievdadus ii váikkut nu ollu ovdagihtiijenaid sáddemii. Departemeanta deattuha ahte poasta galgá ain čohkkejuvvot Post i Butikk ja poastaterminálain, ja poasta galgá ain fievrriduvvot poastabovssaide beaivválaččat. Rievdadusat mat fápmuduvvojit suoidnemánus 2020 váikkuhit dušše ovdagihtiijenaide mat sáddejuvvot juogo reiven masa lea deaddiluvvon poastamearka ja biddjojuvvon rukses poastaboksii maid poasta gurre beaivválaččat, dahje eará vugiin go poastadoaimmahaga. Johtolatdepartemeanta deattuha ahte gielddaide lea dehálaš sihkkarastit ahte poastarusttegat gurrujuvvot beaivválaččat. Departemeanta čujuha maid ahte livčče hirbmat buorre jos válgastivrraid čujuhus livčče čadnon muhtun poastaboksii, sihkkarastin dihte beaivválaš poastalágideami. Jos dat lea veadjemeahtun čađahit, de oaivvilda Johtolatdepartemeanta ahte molssaeaktu livččii oastit hoahppobálvalusaid sihkkarastin dihte čohkkema ja sáddema, seamma maid Válgadirektoráhtta čađahii jagi 2019 válggain.

5.3 Válgaláhkalávdegotti evttohus

Lávdegoddi oaivvilda oppalaččat ahte sierra sáddenšiehtadus livčče buot buoremus doaibmabidju hehttet ovdagihtiijenaid boahtimis menddo maŋjit. Lávdegoddi čujuha jagi 2019 gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid vásáhusaide, ja oaivvilda ahte sullasaš siehtadusaid galggašii soahpat maiddái boahttevaš válggaide.

5.4 Departemeantta árvoštallan ja evttohus

2019 válgavásáhusaid ja poastalága rievdadusaid vuodul ovdal stuoradigge- ja sámediggeválggaid 2021, ávžžuha Válgadirektoráhtta viiddidit ovdagihtiijenastanáigodaga olles vahkuin ovdal válgabeaivvi, vai lea vejolaš sáddet hoahppopoastta olles vahku ii dušše duorastaga ja bearjadaga. Dat mearkaša ahte ii oktage ovdagihtiijetna galgga sáddejuvvot dábálaš reiven vuossárgga rájes bearjadaga rádjai maŋimuš vahku ovdal válgabeaivvi. Válgadirektoráhtta ávžžuha ahte jos áigodat viiddiduvvo, de berre

ovdagihtiijenaid čohkket eanet go oktii, sihkkarastin dihte ahte jienat sáddejuvvojit jeavddálaččat.

Departemeanta doarju direktoráhta ávžžuhusa ahte viiddidit ja joatkit sáddenšiehtadusa. Departemeanta čujuha ahte ain leat muhtun ovdagihtiijena mat jovdet menddo maŋjit dábálaš poastafievrrideami mielde. Čoavddus ahte ásahit sierra hoahpposáddenšiehtadusa sihkkarastáši ahte ovdagihtiijenaid fievrrideapmi dáhpáhuvvá oadjudeaddji ja rivttes vuogi mielde.

Departemeantta árvvoštallama mielde lea buot buoremus sihkkarastit ahte buot ovdagihtiijenat mat vuostáiváldojuvvojit maŋimuš vahku ovdal válgga sáddejuvvojit hoahppopoastan. Departemeanta čujuha dasa ahte ovdalis iskkadeamit maŋjit bohtán ovdagihtiijenaid birra čájehit ahte okta sivva lea ahte válgabargi lea boastut bargan. Departemeanta deattuha ahte jos šiehtadus ii joatkašuva, de fertejit gielddat oažžut vuđolaš bagadeami ja dieđuid ahte poastabovssa lea dárbu ásahit, ja ásahit rutiinnaid mo ovdagihtiijenaid galgá merket ja mo poastabovssa galgá gurret.

Departemeantta oaivila mielde lea stuorit riska bargat boastut ja ahte ovdagihtiijenat maŋjonit, jos ovdagihtiijenat mat vuostáiváldojuvvojit vuossárggas gaskavahkkui maŋimuš vahku ovdal válgabeaivvi sáddejuvvojit dábálaš reiven.

Departemeanta evttoha danne rievdadit váлгаásahusa mearrádusa § 27 gávccát ja ovccát lađđasa nu ahte ovdagihtiijenastanáigodat viiddiduvvo olles vahkuin. Departemeanta čujuha dasa ahte ovdagihtiijenat stuoradiggeválggas leat eanet go gielldastivra- ja fylkkadiggeválggas, ja danne lea maid buorre ágga ovdagihtiijenaid čohkket eanet go oktii válgavahkus. Departemeanta čujuha dattetge ahte sáddenšiehtadus ja báikkálaš viežžanšiehtadus doaibmá bures, ja danne ii leat dárbu lánkaásahusa bokte gáibidit ahte gielddat galget geavahit sáddenšiehtadusa dahje gáibidit sádden- dahje čohkkenloguid. Sullasaš rievdadus ovdagihtiijenaid sáddemii evttohuvo maid sámediggeválggaide, vrd.kapihtal 9.1.

6. Válgakoarttaid sádden elektrovnnalaččat

6.1 Gustojeaddji riekti

Válgalága § 2-3 goalmmát lađđasa vuodul galget buot válgakoarttat sáddejuvvot buot jienastanvuoigatvuođalaččaide geat leat čálihuuvon gielddajienastuslohkui, ja geain lea ássančujuhhus riikkas, earret Svalbárdas ja Jan Mayenis. Válgakoarttat eai sáddejuvvo vuoigatvuođalaččaide geat ássat olgoriikkas, Svalbárdas ja Jan Mayenis.

Válgaláhkaásahus kapihtal 5 sisttisoallá dárkilis mearrádusaid válgakoarttaid buvttadeami, hámi, sáddema ja geavaheami birra. Válgaláhkaásahus § 23 vuosttaš lađđasis čilgejuvvojit makkár dieđut válgakoarttas galget leat mii sáddejuvvo válgalága § 2-3 vuodul. Mearrádusa nuppi lađas válddahallá makkár dieđuid jietnavuostáiváldi galgá deavdit ovdagihtii jienasteamis ovdal go jienastanlihppu coggojuvvo jienastanlihppokonvoluhtii.

6.2 Geahččaladdan, mas muhtun válljejuvvon gielddat besse sáddet elektrovnnalaš válgakoarttaid jagi 2019 gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas

Gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid 2019 oktavuodas čađahuvvui geahččaladdan, mas muhtun válljejuvvon gielddat besse sáddet válgakoarttaid elektrovnnalaččat. Departemeanta mearridii suoidnemánu 4.b.2019 láhkaásahusa mii addá vuoigatvuođa sáddet elektrovnnalaš válgakoarttaid. Láhkaásahus fámohttui juovlamánu 31.b.2019. 18 válljejuvvon gieldda oassálaste geahččaladdamis, man ulbmil lei sáddet válgakoarttaid elektrovnnalaččat. Čuovvovaš gielddat serve geahččaladdamii: Bergen, Bådådjo, , Fredrikstad, Færder, Gjøvik, Gloppen, Grimstad, Hamar, Hå, Lillesand, Skien, Skaun, Stjørdal, Romsa, Ulstein, Čáhcesuolu, Vanylven ja Vågan.

Buot jienastanvuoigatvuođalaččat mat ledje čálihuuvon válljejuvvon gielddaid jienastuslohkui, ja sii geat eai lean várašan iežaset elektrovnnalaš gulahallama vuostá, ožžo digitála válgakoartta.

Jienastanvuoigatvuođalaš gii manjimuš 18 mánu ii lean ođasmahtán dahje duođaštan ahte digitála gulahallanregistariin leat rivttes dieđut su birra, ožžo válgakoartta báberhámis.

Válgakoarttaid sáhtii jienastanvuoigatvuođalaš viežžat Válgadirektoráhta interneahhtasiiddus sisaloggema bokte. Válgakoartta sáddejuvvui

elektrovnalaččat digitála poastakássii daid jienastanvuogitvuodalaččaide geat ledje ásahan diekkár poastakássa.

Opinion lea Válgadirektoráhta dáhtu mielde čađahan iskkadeami elektrovnalaš válgakoarttaid geavaheamis. Iskkadeamis bohtá ovdan ahte 7 olbmo 10 olbmos geat ožžo válgakoarttaid elektrovnalaččat rahpe daid. Dasto bohtá ovdan ahte 55 proseantta vižže daid Digipoasttas, ja ahte 6 olbmo 10 olbmos lohke dieđuid mat válgakoarttas ledje. 51 proseantta geavahedje válgakoarta jienasteamis. 3 olbmo 4 olbmos háliidedje oažžut elektrovnalaš válgakoartta boahhte válggain.

Válgaiskkadeamis almmuhedje 73 proseantta gielddain geat oassálaste geahččaladdamis ahte jienasteaddjit dárbbasit bagadeami ja dieđuid digitála válgakoartta birra maid galget geavahit válgalanjas. Seamma ollu gielddat vásihedje ahte hui ollu jienasteaddjit jearahalle digitála válgakoartta birra ovdal válggaid. Bealli gielddain geat geahččaladdamis ledje mielde almmuhedje ahte digitála válgakoartta geavaheapmi njuolgut váikkuhii dasa ahte olbmot ledje ráidun čoahtkanan válgalatnjii. 68 proseantta buot geahččaladdangiellain leat posiitiivva dahje hui posiitiivva digitála válgakoartaortnegii. Dušše 11 proseantta buot gielddain vástidedje ahte sii leat negatiivva dahje hui negatiivva ortnegii.

6.3 Válgalahkalávdegotti árvvoštallan

Válgalahkalávdegoddi lea posiitiivvalaš ásahit elektrovnalaš válgakoarttaid. Lávdegoddi čujuha dasa ahte elektrovnalaš sáddenvuohki čuovvu hálddašanlága § 15a mearrádusa digitála gulahallanvejolašvuodaid birra.

6.4 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus

Departemeanta lea árvvoštallan elektronalaš válgakoarttaid geahččaladdanortnega mii čađahuvvui muhtun válljejuvvon gielddain. Čielga eanetlohku geahččaladdangiellain leat posiitiivva elektrovnalaš válgakoarttaide. Departemeanta válljii čađahit geahččaladdanortnega mángga siva dihte. Elektrovnalaš válgakoarttat čuvvot Digitaliserenjohtočállosa, mii gáibida ahte digitála poastakássa galgá geavahuvvot go poasta sáddejuvvo ássiide geat leat válljen digitála poastakássa, ja eai ge leat iežaset várašan elektrovnalaš gulahallama vuostá. Go válgakoarttaid sádde elektrovnalaččat

ii ge báberhámis, de dat geahpeda buvttadan- ja sáddengoluid, ja unnida birasváikkuhusaid go ii dárbbáš geavahit báhpira ja fievrridangaskaomiid. Digitála válgakoarta lea olámuttus eanet jienasteddjiide, ja čalmmehemiide ja sidjiide geain leat oaidninváttut lea maid álkit geavahit digitála válgakoartta go válgakoartta báberhámis. Dat ollašuhtta maid gáibádusaid mat leat ON konvenšuvnnas doaibmahehttejuvvo olbmuid vuoigatvuođaid birra

Departemeanta evttoha ođđa mearrádusa válgalahkaásahussii mii nanne dan ahte válgakoarta galgá elektrovnnalaččat sáddejuvvo buot jienastanvuoigatvuođalaččaide guđet leat riikka rájáid siskkobealde ja leat čálihuuvon jienastuslohkui, earret Svalbárdda ja Jan Mayena. Elektrovnnalaš válgakoarta ii sáddejuvvo jienastanvuoigatvuođalaččaide geat ássat olgoriikkas, Svalbárddas dahje Jan Mayenis.

Jienastanvuoigatvuođalaš gii lea iežas várašan elektrovnnalaš gulahallama vuostá dahje manjimus 18 mánu ii leat ođasmahtán ja duođaštan dieđuid gulahallanregistariin, oažžu ain válgakoartta báberhámis poastta bokte.

Departemeantta mielas ortnet ii mielddisbuvtte nu ollu váttisvuođaid. Departemeanta čujuha dasa ahte muhtun jienasteaddjit soitet eahpidit lea go sis digitála poastakássa, dahje eai buohkat leat odjon geavahit digitála válgakoarttaid válgalanjas. Válgaiskkadeapmi čájehii ahte jienasteaddjit dárbbášit bagadeami ja dieđuid digitála válgakoartta birra, sihke válgalanjas ja muđui ovdal válgga. Departemeantta mielas dat lea lunddolaš, danne go dat lei geahččaladdanortnet mii eanaš jienasteddjiide lei amas. Departemeanta deattuha ahte jienasteapmái ii dárbbáš válgakoarta, muhto legitimašuvdna. Jienasteaddjit geat eai dieđe mo válgakoartta galgá viežžat, sáhttet bivdit veahki válgabargis gii lea válgalanjas.

Departemeanta oaivvilda ahte ortnegis leat ollu ovdamunit, ja evttoha ásahit digitála válgakoarttaid bistevaš ortnegin. Nu go 11. kapihttalis namuhuvvo, de lea vejolaš seastit 14,2 miljovna ruvnu go válgakoarttaid sádde elektrovnnalaččat.

Departemeantta evttohusa geažil, ahte válgakoarttaid sáddet elektrovnnalaččat árvaluvvo lánkaásahussii ođđa mearrádus mii albmada makkár dieđuid elektrovnnalaš válgakoarta galgá sisttisoallat.

7. Steampila gáibidit jienastanlihpuide mat bohtet olgoriikkas

7.1 Gustojeaddji riekti

Gáibádus ahte jienastanlihpuide galgá steampalastit almmolaš steampaliin mearriduvvui 2002:s, gč. Od.prp.nr. 45 (2001-2002). Dalle mearriduvvui ahte buot jienastanlihput mat vuostáiváldojuvvojit válgadikkis galget steampalastojuvvot almmolaš steampaliin. Steampal ásuhtuvvui jienastanlihppokonvoluhta sadjái. Gáibádus ahte steampalastit jienastanlihpuide go ovdagihtii jienasteapmi dáhpáhuva riikka rájái siskkobealde, Svalbárdas ja Jan Mayenis mearriduvvui jagi 2013, gč. Prop. 52 L (2012-2013).

Dan oktavuodas go steampil gáibiduvvui jienastanlihpuide ovdagihtii jienasteamis, departemeanta evttohui válgalánkaásahussii ođđa mearrádusa § 39a dan birra ahte daid jienastanlihpuide maid vahágis lea coggan jienastanlihppokonvoluhtii almmá steampila haga jietnaaddimis, galgá válgabargi steampalastit go konvoluhtta rahppojuvvo ja sisdoallu dárkkistuvvo. Válgalánka § 8-4 čilge dárkileappot mo ovdagihtii jietnaaddin galgá čađahuvvot. Jienastanlihppokonvoluhtta geavahuvvo ain muhtun oktavuodain, gč. válgalána § 8-4 goalmát, njealját ja viđát lađđasa.

Válgalánkaásahus § 27 sisttisoallá dárkileabbo dieđuid ovdagihtii jienasteami čađaheami birra. Das ii gáibiduvvo ahte jietnavuostáiváldi galgá steampalastit ovdagihtii jienastanlihpuide mat bohtet olgoriikkas, gč. lánkaásahusa § 27 guđát lađđasa.

Jienastanlihput galget lohkkovuvvot manuálalaččat gaskaboddosaš lohkamis válgalána §§ 10-4 viđát lađđasa ja 10-5 vuodul, gč. válgalánkaásahusa § 37a. Loahpalaš lohkamis galget jienastanlihput lohkkot juogo manuálalaččat dahje mašiinnain. Fylkkaválgastivrrat dárkkistit jienaid mašiidnalohkama bokte. Válgalánkaásahus § 40a gáibida ahte válgastivra galgá steampalastit jienastanlihpuide go jienasteapmi dáhpáhuva olgoriikkas, jos jienat galget lohkkot mašiinnain. Duogáš mearrádussii lea ahte lohkanmašiidna registrere leat go jienastanlihput steampalastovuvvon vai eai. Olgoriikkas addovuvvon jienastanlihpuide dohkkeheapmái ii gáibiduvvo steampil.

7.2 Evttohusa duogáš

Fylkkaválgastivrraid dárkkistanlohkamis galget buot stuoradiggeválgga jienastanlihput lohkkot mašiinnain. Dat mearkaša ahte stuoradiggeválgga jienastanlihput galget steampalastojuvvot. Báikkálašválggain lohket gielddat jienastanlihpuid guovtte geardde. Jos jienastanlihput galget lohkkot dušše manuálalaččat, de ii leat dárbu steampalastit jienastanlihpuid mat leat addojuvvon olgoriikkas.

Viken fylkkaválgastivra lea departementii dovddahan ahte dán mearrádusa galggašii rievdadit. Duogáš dasa lea ahte Viken fylkkaválgastivra vásihii ahte muhtun ráje fylkkadiggeválgga reivejienat eai lean steampalastojuvvon. Fylkkaválgastivra oaivvilda ahte jienastanlihput livčče galgan dohkkehuvvot. Muđui sii čujuhit dasa ahte ollu Viken gielddat čađahit manuálalaš lohkama, ja ahte dat gielddat eai galgga steampalastit jienastanlihpuid mat leat addojuvvon gieldda- ja fylkkadiggeválggain, láhkamearrádusa vuodul. Fylkkaválgastivra čujuha dasa ahte buot fylkkat lohket fylkkadiggeválgga jienastanlihpuid mašiinnain, ja oaivvilda ahte dat sáhtá mielddisbuktit ahte jienasteaddjit masset jienastanvuoigatvuodá.

7.3 Departemeantta árvvoštallan ja evttohus

Departemeantta mielas lea seamma stuora dárbu steampalastit stuoradiggeválgga jienastanlihpuid go fylkkadiggeválgga jienastanlihpuid. Fylkkaválgastivrrat lohket sihke stuoradiggeválgga ja fylkkadiggeválgga jienastanlihpuid mašiinnain. Danne fertejit gielddat mat vuostáiváldet olgoriikkas addojuvvon jienaid, steampalastit sihke stuoradiggeválgga ja fylkkadiggeválgga jienastanlihpuid go jietnaaddimat bohtet olgoriikkas.

Departemeanta doarju Viken fylkkaválgastivrra das ahte lea hirbmat vahátlaš jos jienastanlihput bálkestuvvojit gielddaid boasttuvuođaid dihte.

Departemeantta mielas lea dehálaš ahte jienasteapmi čađahuvvo nu čorgadit go vejolaš amas jienastanlihput bálkestuvvot. Departemeanta čujuha dasa ahte láhkamearrádušat §§ 39a ja 40a galget sihkarastit ahte jienastanlihput mat vuostáiváldojuvvojit jienastanlihppokonvoluhtain, eai vahágis bálkestuvvo boasttuvuođaid dihte. Stuoradiggeválgga 2017 oktavuodas bálkestuvvojedje ollu jienat dan sivas go steampil váillui.

Departemeanta čujuha ahte gielddat meannudit guovttelágan jienastanlihpuid gielldastivra- ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas. Gielldastivraválggaid jienastanlihput lohkkovvojit dušše gielddas, ja fylkkagielda čađaha fas dárkkistanlohkama fylkkadiggeválggaid jienastanlihpuin. Departemeanta ii hálit árvalit sierra rutiinnaid dušše fylkkadiggeválggaide, ahte válgastivrrat galget steampalastit dušše fylkkadiggeválgga jienastanlihpuid.

Dan vuodul departemeanta evttoha ahte olgoriikkas bohtán jienastanlihpuid galgá válgastivra steampalastit jos dain váilu steampil, beroškeahttá gielddaid lohkanvuogis.

8. Jienastanlihpuid hábmen

8.1 Evttohusa duogáš

Departemeanta lea jagi 2020 juolludusreivves addán Válgadirektoráhttii válldi árvoštallat dárbbu rievdatit jienastanlihpuid hámi vai dat buorebut heivejit mašiidnalohkanvuohkái (govvalohkan). Válgadirektoráhtta lea árvalan guokte rievdadusa stuoradiggeválggaid jienastanlihpuide. Direktoráhtta oaivvilda ahte jienastanlihpuid hábmemis lea dárbu vuhtiiváldit ahte jienasteddjiide geain leat vuoliduvvon doaibmanávccat galgá leat álki daid geavahit, ja ahte geavaheaddjiorganisašuvnnat galget leat mielde viidáset barggus. Jienasteaddjit geain leat doaibmahehttejumit eai galgga oažžut heajut fáldalaga evttohusaid geažil mat dás vuollelis leat namuhuvvon.

8.2 Molsut ránes ravdasázuid oránšaiivnniin

Ollu gielddat ja fylkkagielddat vástidedje ahte moanat jienastanlihpuid lei dárbu dárkkistit manuálalaččat maŋŋil mašiidnalohkama 2019:s, gč. kapihttala 10.1. Válgadirektoráhtta lea čađahan analysaid mat čájehit ahte dábálaš sivva jienastanlihpuid manuálalaš dárkkisteapmái leat ránes ravdasázut jienastanlihpuin áiddo daid osiin gos jienasteaddji sáhtta dahkat rievdadusaid. Stuoradiggeválggaid oktavuodas dat gusto daid osiide gokko sáhtta nummiriid molsut ja sihkut evttohasnamaid goabbat bealde. Direktoráhtta lea geahččaladdan bidjat jienastanlihpuid ravdasázuide iešguđetlágan ivnniid, gávnahan dihte buoremus ivnni. Direktoráhtta evttoha ravdasázuid rievdatit oránšaiivnniin, danne go dat ivdni dagaha ahte dárkkistanmutuvra nagoda sirret jienasteaddji divodemiid.

8.3 Sadji sámi bellodatnammi

Válgalahkaásahusa § 12 vuodul besset registrerejuvvon politihkalaš bellodagat čállit sámi bellodatnama lassin bellodaga nama girjegillii ja ođđadárogillii.

Válgadirektoráhtta albmada ahte gielddat registrerejit namaid prentehusas, eai ge EVA-válgahálddahuovuogádaga bokte. Bellodaga sámi bellodatnamma lea dábálaččat čállojuvvon gurutbeallái bajimussii jienastanlihpu siskkobealde.

Válgadirektoráhtta lea EVA-vuogádahkii ovdánahtán ođđa čovdosa mii mielddisbuktá ahte bellodatnama girjegillii dahje ođđadárogillii lea vejolaš dárkkistit bellodatnummiriin go jienastanlihput lohkojuvvojit mašinnain (govvalohkama bokte). Bellodatnama buohtastahttin bellodatnummiriin addá erenoamáš vejolašvuoda dárkkistit jienastanlihpuid, ja lohkan čađahuvo maid sihkkareappot ja riehta.

Jos sullasaš dárkkistanlogaheami galggašii čađahit jienastanlihpuin main sámegeiel bellodatnamma lea čállojuvvon gurutbeallái jienastanlihpu siskkobealde, de fertešii jienastanlihpuid main lea sámegeiel bellodatnamma dárkkistit manuálalaččat govvalohkki bokte (skánnet).

Danne válgadirektoráhtta ávžžuha ásahit jienastanlihpu siskkobeallai sierra oasi bajimussii olgešbealde. Jos bellodagat eai almmut bellodatnama sámegeillii, de geardduhuvvo bellodatnamma girjegillii dahje ođđadárogillii olgešbealde jienastanlihpu siskkobealde. Direktoráhtta áigu fuolahit ahte sámegeiel bellodatnamat galget registrerejuvvot EVA-válgahálddahuovuogádahkii.

Gáibádusat stuoradiggeválggaid jienastanlihpuide leat mearriduvvon válgalahkaásahusas § 19b. Rievdadusevttohus ii rievdat láhkaásahusteavstta, muhto láhkaásahussii váldojit mielde govat ođđa jienastanlihpus, gč. jienastanlihpu illustrašuvvna 12. kapihttalas.

Rievdadus dahká álkibun registreret sámegeiel bellodatnama, lassin dárogeiel ja ođđadárogeiel bellodatnama. Rievdadus dahká maid vejolažžan geavahit EVA-vuogádaga dárkkistit dárogeiel dahje ođđadárogeiel bellodatnama jienastanlihpu bellodatnummiriin govvalohkki bokte. Bagadanteaksta mii dál lea olgeš badjeravddas jienastanlihpu siskkobealde, sirdojuvvo vuollelii jienastanlihpu siskkobealde. Evttohus álkidahtá gielddaid barggu, ja iige boađe váikkuhit stuorrát jienasteddjiide.

9. Rievdadusat Sámediggeválggaid lánkaásahussii

9.1 Ovdagihtiijenaid sádden

9.1.1 Gustojeaddji riekti

Ovdagihtiijietnaaddin Sámediggái ii galgga dáhpáhuvvat maŋnelis go maŋimuš bearjadaga ovdal válgabeaivvi, gč. lánkaásahusa Sámediggeválggaid birra, vrd. válgalága § 8-1 vuosttaš lađđasa. Diibmomearri goas jietnaaddin bearjadaga galgá loahpahuvvot ii leat mearriduvvon. 2017 lánkaásahusa rievdadusa vuodul, vrd. lánkaásahusa Sámediggeválggaid birra § 56 bustáva g, mearriduvvui sirdit ovdagihtiijenaid dohkkehanáigemeari válgabeaivvis dii. 21 válgabeaivvi maŋnelii dii. 17. Sivvan dasa lei ahte ođđa poastalánka mearriduvvui, mii mielddisbuvttii ahte Poastadoaimmahat ii šat lágidan poastta lánvardagaid. Poastalánkarievdadeapmi ja váikkuhusat ovdagihtiijenaid fievrredeapmái leat dárkileappot čilgejuvvon 5. kapihttalis.

9.1.2 Departemeantta árvoštallan

Departemeanta evttoha 5. kapihttalis ovdagihtiijenaid sádden johtileappot go dábálaš reiven ovdagihtiijenastanáigodaga maŋimuš vahkus. Dat sihkkarastá ahte eanemus lági mielde ovdagihtiijenat jovdet gielddaide dohkkehanáigemeari siste. Departemeanta evttoha seamma rievdadusaid Sámediggeválggaid lánkaásahusas § 43, gávccát ja ovccát lađđasis.

9.2 Buhttet lohkanoluid

9.2.1 Gustojeaddji riekti

Sámediggeválggaid lánkaásahus § 86 sisttisoallá mearrádusaid sámediggeválggaid goluid birra. Mearrádusa vuosttaš lađđasa mielde galgá stáhtakássa máksit lohkanválgastivrraid goluid 28 ruvnnuin juohke olbmo ovddas gii lea logahallojuvvon válgabiirre jienastuslohkui. Dan lassin máksojuvvojit Sámedikki válgalávdegotti golut daid doaimmaid ovddas, mat leat mearriduvvon sámelágas ja Sámediggeválggaid lánkaásahusas, mearrádusa nuppi lađđasa mielde.

9.2.2 Válgaláhkalávdegotti árvvoštallan

Lávdegoddi oaivvilda ahte lohkanválgastivrrat berrešedje oažžut buoret mávssu válgagoluid ovddas.

9.2.3 Departemeantta árvvoštallan

Golut, maid stáhtakássa máksá lohkanválgastivrraide lasihuvvojedje 25 kruvnnus 28 kruvdnui maŋimuš 2008:s. Departemeanta evttoha lasihit mávssu 36 kruvdnui juohke olbmo ovddas gii lea logahallojuvvon válgabiirre jienastuslohkui, konsumhaddeindeavssa mielde. Supmi berrešii árvvoštallojuvvot álo ovdal sámediggeválggaid boahteáiggis.

9.3 Vuoigatvuohta veahkkái jietnaaddimiin

9.3.1 Gustojeaddji riekti

Láhkaásahus Sámediggeválggaid birra ja válgaláhka gustojit seamma láhkai, ahte jienasteaddjis geas leat fysalaš dahje psyhkalaš váttut lea vuoigatvuohta oažžut veahki jietnaaddimiin. Láhkaásahus § 43 ovdagihtii jienasteami birra čujuha dasa ahte válgalága § 8-4 gávccát lađđasis lea seamma sisdoallu. Láhkaásahusa § 50 njealját lađas ja válgaláhka § 9-5 viđát lađas gustojit seamma láhkai.

9.3.2 Departemeantta árvvoštallan

Departemeanta evttoha 3.kapihttalis sihkut gáibádusa ahte välljejeaddjit geain leat duođalaš psyhkalaš dahje fysalaš váttut galget válgabargi váldit mielde jienastanlanjažii. Dat jienasteaddjit galget evttohusa mielde ieža beassat välljet veahkeheadji. Departemeanta oaivvilda ahte seamma njuolggadus, ahte jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon ii galgga dárbašit okto jienastit galgá maid gustot sámediggeválggain, ja evttoha rievdadit Sámediggeválgga láhkaásahusa § 50 njealját lađđasa seamma láhkai go válgalága.

10. Gielddastivra- ja fylkkadiggeválggat 2019

10.1 Válgaiskkadeapmi

10.1.1 Álggahus

Oslo Economics lea departemeantta dáhtu mielde čađahan iskkadeami Válgadirektoráhta bálvalusaid birra jagi 2019 gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid oktavuodas. Oslo Economics čađahii seamma áiggis iskkadeami man ulbmilin lei čohkket dieđuid ja statistihkaid gielddaid ja fylkkagielddaid geavatlaš váлгаčađaheamis (válgaiskkadeapmi). Dan iskkadeami mihttun lei earret eará oažžut guhkitáiggi dieđuid das mo gielddat čađahit válggaid. Bohtosat geavahuvvojit maiddái evttohit vejolaš láhkarievdadusaid válggaid ektui. Ja muđui gávnnaht man muddui Válgadirektoráhtta náke čađahit válgabargguid ulbmillaš vugiin, ja maid gielddat oaivvildit direktoráhta bálvalusaid birra. Iskkadeamis guorahallojuvvojedje válgahálddahuovuogádat EVA geavaheapmi, válgavástideddjiid bagadandoaimmat, gielddaid ja fylkkagielddaid geavaheaddjifálaldagat ja Válgadirektoráhta diehtujuohkin. Iskkademiid goappaš raporttat leat gávdnamis departemeantta neahttasiidduin.²

10.1.2 Hui duhtavaččat Válgadirektoráhta bálvalusfálaldagaiguin

Iskkadeapmi čájeha ahte badjel 90 proseantta gielddain leat duhtavaččat dahje hui duhtavaččat Válgadirektoráhta bálvalusaiguin mat leat lágiduvvon ovdal válggaid ja válggaid čađaheamis. Mihtideames duhtavašvuoda bálvalusaiguin ja čovdosiiguin earuhuvvo 1-5 ceahkkálasain, ja iskkadeamis Válgadirektoráhta oažžu 4,4 čuoggá.

EVA Admin, mii lea oassi EVA-válgahálddahuovuogádagas, oažžu erenoamáš alla čuoggá. Vuogádat geavahuvvo ollu válgadoaimmaide (vuodđodieđut, listaevttohusat, jienastuslohku, ovdagihtiijenaidaddin, elektrovnnalaš merken válgabeaivvi, válgabohtosat jna.). Iskkadeami bohtosat čájehit ahte EVA admin oažžu 5,4 čuoggá 1-6 ceahkkálasain.

Ollugat vástidedje ahte Válgadirektoráhta bálvalusaid kvalitehta lea sakka buorránan ovddit válgga ektui. Gielddat adde earret eará eanet čuoggáid direktoráhta oahppadoaimmaide mat čađahuvvojedje jagi 2019 go 2017 stuoradiggeválggaid iskkadeamis.

² <https://www.regjeringen.no/id2686454/>

Iskkadeapmi čájeha ahte duhtavašvuohta EVA Skanning prográmmagálvvu ektui lea veaháš njiedjan jagi 2017 iskkadeami ektui. EVA Skanning lea prográmmagálvu mii geavahuvvo čađahit mašiidnalohkama. Ollu gielddat dovddahedje ahte prográmmagálvvu lohkančovdosa berrešii buoridit. Gielddat dovddahedje maid ahte prográmmagálvu ii lean doarvái bures geahččaluvvon ja kvalitehtasihkkarastojuvvon direktoráhta bealis.

10.1.3 Válgaiskkadeami bohtosat

Válgaiskkadeami bohtosat addet departementii mávssolaš dieđuid das mo gielddat čađahit válggaid báikkálaččat. Iskkadeami gažaldagat eai leat čadnon Válgadirektoráhta bálvalusaide, muhto dasa ahte háhkat dieđuid báikkálaš válggaid organiseremis, ja eará geavatlaš áššiin.

2019:s ožžo gielddat gažaldaga earret eará ovdagihtiijenaid sáddenšiehtadusa birra (gč. 5.kapihttala), digitála válgakoarttaid birra (gč. 6. kapihttala), gielddaidovttastahttimis ja manuálalaš jienaidlohkamis. Digitála válgakorttaid geavaheapmi lea čilgejuvvon 6.kapihttalis.

Ovdagihtiijenaid sádden

Lagabui buot gielddat ledje duhtavaččat Válgadirektoráhta ja Bring gaskasaš ovdagihtiijenaid sáddenšiehtadusain.

Gielddaidovttastahttin

Iskkadeamis jerrojuvvui gielddain mo ovttasbargu váлгаčađaheamis doaibmá gielddaid gaskkas mat galget ovttastahttojuvvot. Ledje dušše golbma gieldda mat vástidedje ahte ovttasbargu lea heittot dahje hui heittot. Oktanuppelohkái gieldda vástidedje ahte gielddaidovttastahttin dagaha stuora dahje hui stuora hástalusaid. Dan oktavuodas sii čujuhedje dasa ahte váлгаorganisašuvnnain leat iešguđetlágan kultuvrrat ja rutiinnat, ja ahte leat guhkes gaskkat ja ollu válgalanjat.

Jienastanlihpuid gaskaboddosaš manuálalašlohkan

24 proseantta gielddain mat vástidedje almmuhit ahte manuálalaš lohkama lea váttis čađahit. Ollu stuorebuš gielddat leat daid gaskkas. Sii dovddahit ahte dat gáibida mearkkašahtti ollu olmmošlaš resurssaid, áiggi ja saji. Muhtun gielddat oaivvildit maid ahte manuálalašlohkan sáhtta rihkut válgavuogádaga, danne go

manuálalaš ja mašiidnalohkamis leat álo stuora erohusat. 74 proseantta gielddain vástidedje gis ahte gáibádusaid ii lean váttis ollašuhttit.

10.1.4 Válgaiskkadeami čuovvuleapmi

Departemeanta attii Válgadirektoráhttii juolludusreivve 2020 bokte bargun čuovvulahttit jagi 2019 gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid iskkadeami bohtosiid buot direktoráhta bálvalussurggiin. Iskkadeami čuovvulanevttohus sáddejuvvui departementii guovvamánus 2020. Direktoráhtta lea geahčadan buot evttohusaid ja árvoštallan daid iežas bálvalussurggiid ektui. Direktoráhtta albada ahte sii áigot buoridit Skanning prográmmagálvvu mii dahká vejolažžan govvet jienastanlihpuid, ja nannet sihkkarvuoda direktoráhta dihtorčovdosiin ja diehtujuohkindoaimmaid buoridit ja ovdánahttit.

10.2 Doaimaplána hehttet olgoriikka váikkuhusaid

Ráđđehus geahččala oktilaččat buoridit ja nannet sihkkarvuoda válggaid čađaheamis. Ráđđehus ráhkadii ovdal jagi 2019 gieldda- ja fylkkagielddaválggaid doaimaplána nannet sihkkarvuodadoaimmaid vai nagodit garvit váikkuhankampánjaid ja hybrida áitagiid válggaid čađaheami oktavuodas. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta jođihii bargujoavkku mas ledje mielde áirasat Suodjalusdepartemeanttas, Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanttas, Olgoriikadepartemeanttas, Válgadirektoráhtas, Politiiija sihkkarvuodabálvalusas (PST), Nationála sihkkarvuodaieiseválddis (NSM), Servodatsihkkarvuoda ja gearggusvuoda direktoráhtas (DSB), Vákšunbálvalusas (E-bálvalus) ja Mediabearráigeahčus.

Ráđđehus ráhkadii geassemánus 2019 doaimaplána mii sisttisdoallá logi doaimabiju nannet sihkkarvuodadoaimmaid vai nagodit dustet áitagiid válggaid oktavuodas.³ Plána ráhkaduvvui dalá gustovaš áittagova ektui.

Okta doaimabidju lei almmuhit ja álggahit dutkanbarggu guorahallat olgoriikalaš váikkuhusaid válggaid diehtujuohkinvuogádagain. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas lei šiehtadus SINTEF ásahusain, mii geigii raporttastis skábmamánus 2019. SINTEF geavahii rabas gállduid guorahallanvuodđun, ja čađahii systemáhtalaš analyisa välljejuvvon digitála vuogádagain. Raporta duodašta ahte ii miikkige čájjet ahte gieldda- ja

³ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ti-tiltak-for-hindre-uonsket-pavirkning-i-valggjennomforingen/id2661220/>

fylkkadiggeválggain leat leamaš olgoriikalaš váikkuhusat válljejuvvon vuogádagain.⁴

Nubbi eará doaibmabidju mii čađahuvvui lei Mediabearráigeahču kampánja man ulbmil lei fuomášahttit gielis ođđasiid, ja kvalitatiiva guorahallan das mo politihkalaš fámut sáhttet váikkuhit vuosttašgeardejenasteddjiide sosiála mediain.⁵ Dan lassin sáddejuvvojedje gihppagat buot listaevttohasaide gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid 2019 oktavuodas. Gihppagis ledje čielga rávvagat mo sávakeahtes váikkuhusaid sáhttá garvit ja hehttet dieđuid leavvamis váruheamit. Gihppaga buvttadedje NSM, Vákšunbálvalus ja PST, ja ođasmahttojuvvui gihppaga vuodul mii sáddejuvvui stuoradiggeválgga 2017 oktavuodas.

Bargu, áimmahuššat ja nannet válggaid sihkkarvuoda joatkašuvvá stuoradigge- ja sámediggeválggaid 2021 rádjai. Bargojoavkku lahtut vásihit ahte departemeanttaidgaskasaš gulahallan lea buoriduvvon, ja ahte mii dál leat bures ráhkkanan dustet ja hálddašit vejolaš sávakeahtes dáhpáhusaid. Bargojoavku joatká barggus ođasmahttojuvvon válddiin, ja áigu nannet ja lasihit sihkkarvuodadoaimmaid eastadan dihte áitagiid stuoradiggeválggaid 2021 ektui. Bargojoavku áigu evttohit ođđa doaibmabijuid jos lea dárbu.

11. Ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusat

Oassálastingeatnegasvuohka stuoradiggeválggaide

2.kapihttala evttohus rievdadit oassálastingeatnegasvuoda stuoradiggeválggaide ii mielddisbuvtte stuora ekonomalaš dahje hálldahuslaš váikkuhusaid.

Vuoigatvuohka veahkeheaddjái jietnaaddimiin

3.kapihttala evttohus rievdadit njuolggadusaid maid vuodul jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon sáhttá gáibidit veahki jietnaaddimiin, gáibida vuđolaš bagadan - ja diehtujuohkindoaimmaid sihke Válgadirektoráhtas ja gielddain. Válgadirektoráhta ferte iežas bagadan- ja diehtujuohkindoaimmaid bokte fuolahit ahte jienasteddjiin ja gielddain lea doarvái máhttu njuolggadusaid birra maid vuodul dát jienastanjoavku sáhttá gáibidit veahki. Gielddat galget fuolahit ahte buot jienastanstivrrat ožžot

⁴ Grøtan, Tor Olav jna. (2019): På leting etter utenlandsk informasjonspåvirkning. En analyse av det norske kommunestyre- og fylkestingsvalget 2019. SINTEF-raporta 2019:01292.

⁵ Mediabearráigeahču (2019): Til felles kamp mot falske nyheter. <https://medietilsynet.no/om/aktuelt-2019/felles-kamp-mot-falske-nyheter/>

dieđuid ja bagadeami ođđa njuolggadusaid birra. Evttohusas eai leat makkárgé ekonomalaš váikkuhusat.

Válgaávdnasiid sádden gielddain fylkkagildii

Departemeanta evttoha 4.kapihttalas sihkut njuolggadusa ahte válgakoarttat ovdagihtiijenasteami oktavuodas galget sáddejuvvot gielddain fylkkagildii. Evttohus ii mielddisbuvtte ekonomalaš váikkuhusaid.

Ovdagihtiijenaid sádden

Válgadirektoráhtta áigu nu go 2019:s, almmuhit sáddenšiehtadusa ovdagihtiijenaid várás, maid buot gielddat sáhttet geavahit. 5.kapihttala evttohus, ahte buot ovdagihtiijenat vuostáiváldojuvvon maŋimuš vahku ovdal válgga galget sáddejuvvot johtileappot go dábálaš reiven, mielddisbuktá ahte gielddat fertejit geavahit Válgadirektoráhta sáddenšiehtadusa dahje geavahit eará vuogi vai jienat jovdet gosa galget mearriduvvon áigemearis. Evttohusa mielde eai dárbbas gielddat máksit sáddengoluid maŋimuš vahku ovdal válgabeaivvi.

Rievdadus mielddisbuktá ahte golut šaddet ollu eanet go jagi 2019 válggain. Válgadirektoráhta dieđuid mielde ledje jagi 2019 ortnega golut oktiibuot 1 770 570 kruvnnu. Jos ortnet viiddiduvvo doaibmat olles vahku ovdal válgabeaivvi, de šaddet golut Válgadirektoráhta meroštallama mielde sullii 4 600 000 kruvnnu. Supmi galgá gokčat gielddaid goluid ovdagihtiijenaid ovddas mat galget čohkkejuvvot eanet go oktii.

Direktoráhta lea meroštallan ahte Sámediggeválggaid ovdagihtiijenaid sáddengolut leat gaskal 25 000 ja 75 000 kruvnnu, sorjavaš jienaid logus ja guđe báikái dat galget sáddejuvvot ja guđe báikkis. Jagi 2017 ledje váile 5900 ovdagihtiijena, ja dušše oassi dain sáddejuvvojedje viidásset eará gielddaide, ja dain sáddejuvvui dušše oasáš ovdagihtiijenastanáigodaga maŋimuš vahkus. Dáid jienaid galgá maid sáhttit sáddet seamma páhka mielde go stuoradiggeválgga jienaid, ja dat vuolidivčče sáddengoluid.

Válgakoarttaid digitála sádden

6.kapihttala rievdadusevttohusas válgakoarttaid digitála sáddema birra, lea Válgadirektoráhta meroštallan ahte jagi 2021 stuoradiggeválggaide servet 3

miljovna jienastanvuoigatvuođalačča. Lea maid rehkenastojuvvon ahte 500 000 jienasteaddji várašit iežaset almmolaš digitála gulahallama vuostá, mii mearkaša ahte sidjiide sáddejuvvo válgakoarta báberhámis. Direktoráhta lea sádden golahusmeroštusa departementii, mii čájeha ahte jos digitála válgakoarttaid sádde buot jienasteddjiide, de livčče vejolaš seastit 14,2 miljovna kruvnnu.

Departemeanta válddii badjelassas ovddasvástádusa buvttadit ja sáddet válgakoarttaid ovdal gielddastivra- ja fylkkadiggeválggaid 2015, gč. Prop. 83 L (2014-2015). Dat mearkašii ahte gielddat seste 18 miljovna kruvnnu, mii gessojuvvui gielddaid rámmadoarjagis. Departemeanta deattuha ahte válgakoarttaid digitála sáddengolut leat vuollegeabbo go báberválgakoarttaid sáddengolut. Dat mearkaša dan ahte ruđat luovvanit maid sáhtta geavahit gokčat buot ovdagihtiijenaid sáddengoluid dálá bušeahhtarámmaid siskkobealde.

Gáibádus steampalastit buot jienastanlihpuid mat bohtet olgoriikkas

Departemeanta evttoha 7.kapihttalas ahte buot jienastanlihput mat bohtet olgoriikkas galget steampalastojuvvot. Evttohus sáhtta dagahit ahte unnit jienastanlihput bálkestuvvojit vahágis. Válgadirektoráhta galgá iežas bagadanfálaldagaid bokte fuolahit ahte buot gielddat ožžot dieđuid dán rievdadusa birra. Evttohusas eai leat ekonomalaš váikkuhusat.

Jienastanlihpuid hábmen

Departemeanta evttoha 8.kapihttalas ahte jienastanlihpuid rievdadeapmi lea Válgadirektoráhta váldodoaibma ja bargu, mii oktilaččat galgá ovddiduvvot válggaid gaska. Evttohus álkidahtta gielddaid barggu, ja evttohusas eai leat ekonomalaš váikkuhusat.

Sámediggeválggaid lánkaásahusrievdadus

Departemeanta evttoha 9.kapihttalas lasihit mávssu lohkanválgastivraide sámediggeválggaid oktavuodas. 18.103 olbmo ledje čáliuvvon Sámedikki jienastuslohkui geassemánu 30.b.2019. Go máksu lasihuvvo 25 kruvnnus 28 kruvdnui juohke olbmo ovddas gii lea logahallojuvvon válgabiirre jienastuslohkui, de dat mielddisbuktá ahte golut lassánit 144 824 kruvnnuin. Golut gokčojuvvojit departemeantta gustovaš rámmaid siskkobealde.

12. Rievdadusevttohus válgaláhkii ja válgaláhkaásahussii

Rievdadusevttohus válgaláhkii

Láhka geassemánu 28.b.2002 nr. 57: Stuoradiggeválgga, fylkkadiggeválgga ja gielddastivraválgga birra (válgaláhka) rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 3-2 vuosttaš lađas bustáva c čuodjá:

c) son gii čálalaččat lea duođaštan ahte son ii hálit searvat listoevttohassan guoskevaš válgalistui.

§ 8-4 gávccát lađas čuodjá:

(8) Jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon ja dan geažil ii sáhte okto jienastit, sáhtta ieš bivdit jietnavuostáiváldis veahki jienastit, dahje eará olbmos maid ieš čujuha. Jietnavuostáiváldi galgá fuomášuhttit veahkeheaddjái ahte sus lea jávohisvuodageatnegasvuohta § 15-4 (2) vuodul.

§ 9-5 viđát lađas čuodjá:

(5) *Jienasteaddji gii lea psyhkalaččat dahje fysalaččat doaibmahehttejuvvon ja dan geažil ii sáhte okto jienastit, sáhtta ieš bivdit jietnavuostáiváldis veahki jienastit, dahje eará olbmos maid ieš čujuha. Jienastanstivra galgá fuomášuhttit veahkeheaddjái ahte sus lea jávohisvuodageatnegasvuohta.*

§ 9-5 guđát lađas čuodjá:

(6) *Jos jienastanstivralahttu dahje válgadikki válgabargi oaivvildit ahte jienasteaddji ii deavdde eavttuid oažžut veahki viđát lađđasa vuosttaš cealkaga vuodul, de galgá jienastanstivra mearridit ollašuhtta go jienasteaddji eavttuid.*

Gustovaš guđát lađas šaddá ođđa čihččet lađasin.

§ 10-8 vuosttaš lađas bustáva c fámohttojuvvo. § 10-8 vuosttaš lađas bustáva d šaddá vuosttaš lađasin, bustáva c. § 10-8 vuosttaš lađas bustáva e šaddá

vuosttaš lađasin, bustáva d. § 10-8 vuosttaš lađas bustáva f šaddá vuosttaš lađasin, bustáva e.

Rievdadusevttohus válgalahkaásahussii

Láhkaásahus ođđajagimánu 2.b. 2003 nr 5 Stuoradiggeválgga, fylkkadiggeválgga ja gielldastivraválgga birra (válgalahkaásahus) rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 19 guđát lađas čuodjá:

(6) Jienastanlihpus galgá leat sirdašuhhton máhcci (forskutt falsing). Máhccuma manñil galgá jienastanlihipu sturrodát leat *govdodat* 150 x *allodat* 203 millimehtera. Dat galgá leat deaddiluvvon 90 grámma vilges báhpirii.

Jienastanlihipu siskkoš galgá leat dákkár:

Navn på partiliste Storingsvalget 20xx i valgdistrikt		Navn på partiliste Storingsvalget 20xx i valgdistrikt	
Nr	Stryk	Nr	Stryk
1. ☐ Olivia Halvorsen f. 1990	☐	16. ☐ Bib Liotek f. 1990	☐
2. ☐ Kaj Varansen f. 1990	☐	17. ☐ Under Stell f. 1990	☐
3. ☐ Kristian Hansen f. 1990	☐	18. ☐ Siri Karlsen f. 1991	☐
4. ☐ Sati Riksen f. 1990	☐	19. ☐ Tor Kristiansen f. 1927	☐
5. ☐ Kjell Tring f. 1990	☐	20. ☐ Anders Eriksen f. 1999	☐
6. ☐ Guri Malla f. 1990	☐	21. ☐ Helle Larsen f. 2001	☐
7. ☐ Lire Kasse f. 1990	☐	22. ☐ Nette Kristensen f. 2007	☐
8. ☐ Andrea Jensen f. 1990	☐	23. ☐ Labbe Tuss f. 1987	☐
9. ☐ Maren Henriksen f. 1990	☐	24. ☐ Stein Galle f. 2005	☐
10. ☐ Vidar Lund f. 1990	☐	25. ☐ Mysild Bergsprekken f. 2009	☐
11. ☐ Ake Brett f. 1990	☐		
12. ☐ Kari Krigsmann f. 1990	☐		
13. ☐ Turn Us f. 1990	☐		
14. ☐ Ting Og Tang f. 1990	☐		
15. ☐ Per Son f. 1990	☐		

8100010101000007100697 99699999

• Se veiledning på baksiden • Brett stemmeseddel med farget side ut

VEILEDNING

Vil du endre på stemmeseddelen kan du:

- **Endre rekkefølge på kandidater**
Det gjør du ved å sette ønsket nummer i ruten FORAN navnet til kandidaten. Du kan endre rekkefølgen på så mange kandidater du vil.

Nr	Stryk
13. <input type="text" value="10"/> Eva Páveiopp <small>Oslo, f. 1958</small>	☐

- **Stryke kandidater**
Det gjør du ved å sette kryss i ruten BAK kandidatnavnet. Du kan stryke så mange kandidater du vil.

Nr	Stryk
2. ☐ Sture Páveiut <small>Oslo, f. 1958</small>	☒

Andre måter å endre på vil ikke telle ved valgoppgjøret.
Bruk svart eller blå penn. Skriv tydelig.

BRETT HER

BRETT HER

Stempelfelt

Stempelfelt

Ođđa § 22a čuodjá:

§ 22a Elektrovnnalaš válgakoarttat

(1)Válgalága § 2-3 goalmát lađđasa mielde galget buot jienastanvuoigatvuođalaččat beassat geavahit elektrovnnalaš válgakoarttaid, ja maddái sii geat eai leat várašan iežaset elektrovnnalaš gulahallama vuostá.

Jos jienastanvuoigatvuođalaš ii leat maŋimuš 18 mánu ođasmahtán dahje duođastan ahte gulahallanregistariin leat rivttes dieđut, de eai galgga dat dieđut geavahuvvot elektrovnnalaš válgakoartta sáddema oktavuodas.

(2)Jienastanvuoigatvuođalaš ferte sisalogget Válgadirektoráhta neahttabáikái jos háliida geavahit elektrovnnalaš válgakoartta. Válgakoarta sáddejuvvo digitála poastakássii jos jienastanvuoigatvuođalaččas lea dakkár poastakássa.

Ođđa § 22b čuodjá:

§ 22b Elektrovnnalaš válgakoartta hábmen

(1)Elektrovnnalaš válgakoarttas galget leat čuovvovaš dieđut:

a) Guđe válgii ja jahkái dat gusto,

- b) Jienasteaddji namma, ássančujuhus ja riegádanjahki,
- c) Guđe gieldda jienastuslohkui jienasteaddji lea čálihuuvon,
- d) Biire, koda, siidu, linnjá, jienastuslogunummir, gielddanummir ja
- e) Válgalanja čujuhus ja rahpanáiggit válgabeivvi (válgabeivviid)

(2)Válgakoarta galgá albmadihtte ahte jienasteaddji fertte čájehit legitimašuvnna jos galgá beassat jienastit. Dan lassin galgá válgakoarttas guorus sadji unnimusat 150 čuoggá sturrodagas, mii lea várreduvvon válgastivrra dieđuid várás.

§ 23 čuodjá:

§ 23 Válgakoarttat báberhámis

(1)Válgakoarta mii sáddejuvvo válgalága § 2-3 vuodul galgá sisttisdoallat čuovvovaš dieđuid:

- a) Guđe válgii ja jahkái dat gusto,
- b) Jienasteaddji namma, ássančujuhus ja riegádanjahki,
- c) Válgastivrra namma ja čujuhus dan gielddas gos jienasteaddji lea čálihuuvon jienastuslohkui,
- d) Biire, koda, siidu, linnjá, jienastuslogunummir, gielddanummir ja
- e) Válgalanja čujuhus ja válgabeivvi (válgabeivviid) rahpanáiggit ja sadji gosa jietnavuostáiváldi galgá čállit goas ja gos jietnaaddin lea čađahuuvon, ja vuolláičállit vuostáiváldima.

Válgakoarta galgá albmadihtte ahte jienasteaddji fertte čájehit legitimašuvnna jos galgá beassat jienastit. Válgakoartta duogábeallai galget čállojuvvot dábálaš válgadieđut. Válgakoarttas galgá vel guorus sadji 150 čuoggá sturrodagas, mii lea várreduvvon válgastivrra dieđuid várás.

(2)Válgakoarta maid jietnavuostáiváldi čállá jienasteaddjái ovdagihttiijietnaaddima oktavuodas ovdal go jienastanlihppu coggojuvvo jienastanlihppukonvoluhttii, galgá sisttisdoallat čuovvovaš dieđuid:

- a) guđe válgii ja jahkái dat gusto,
- b) dieđut maid vuodul lea vejolaš čielgasit identifiseret jienasteaddji,
- c) válgastivrra namma ja čujuhus dan gielddas gos jienasteaddji lea čálihuuvon jienastuslohkui,
- d) jietnaaddima áiggi ja báikki, ja jietnavuostáiváldi vuolláičála

(3) Válgastivrra namma ja čujuhus dan gieiddas gos jienasteaddji lea čálihuvvon jienastuslohkui ja dieđut mat identifiserejit jienasteaddji (earret jienasteaddji riegeannummir ja čujuhus), galget oidnot doavdnjekonvoluhta oaidninráiggis. Eará dieđut eai galgga oidnot konvoluhta oaidninráiggis.

§ 27 gávccát lađas čuodjá:

(8) Ovdagihtiijenastanáigodaga nubbin maŋimuš vahkus galget buot ovdagihtiijenat sáddejuvvot viidáseappot jienasteaddji ruovttugildii *juohke beaivvi*. Go sádde doavdnjekonvoluhtaid de galgá geavahit sáddehuskonvoluhtaid.

§ 27 ođđa ovccát lađas čuodjá:

(9) Ovdagihtiijenastanáigodaga maŋimuš vahkus ii galgga ovdagihtiijenaid sáddet poastta mielde. Ovdagihtiijenat mat vuostáiváldojuvvojit dien vahkus galget sáddejuvvot dainna vugiin mii sihkarastá ahte dat bohtet válgastivrii ovdal dii. 17 beaivvi maŋgil válgabeaivvi.

§ 40a čuodjá:

Válgastivra galgá steampalastit buot jienastanlihpuid go jienasteapmi dáhpáhuvvá *olgoriikkas*.

[Rievdadusevttohus lánkaásahussii Sámediggeválggaid birra](#)

Lánkaásahus juovlamánu 19.b. 2008 nr 1480 Sámediggeválggaid birra rievdaduvvo čuovvovaččat:

§ 43 gávccát lađas čuodjá:

(8) Ovdagihtiijenastanáigodaga nubbin maŋimuš vahkus galget buot ovdagihtiijenat sáddejuvvot viidáseappot jienasteaddji ruovttugildii *juohke beaivvi*. Go sádde doavdnjekonvoluhtaid, de galgá geavahit sáddehuskonvoluhtaid.

§ 43 ovccát lađas čuodjá:

(9) Ovdagihtiiijenastanáigodaga maŋimuš vahkus ii galgga ovdagihtiiijenaid sáddet poastta mielde. Ovdagihtiiijenat mat vuostáiváldojuvvojit dien vahkus galget sáddejuvvot dainna vugiin mii sihkkarastá ahte dat bohtet válgastivrii ovdal dii. 17 beaivvi maŋgil válgabeaivvi.

§ 50 njealját lađas čuodjá:

(4)Jienasteaddji gii psyhkalaš dahje fysalaš doaibmahehttejumi sivas ii sáhte okto jienastit, sáhtá ieš bivdit jietnavuostáiváldis dárbbalaš veahki dahje čujuhit *veahkeheadji* daid olbmuid gaskkas geat leat válgalanjas. Jietnavuostáiváldi galgá fuomášahttit veahkeheadji ahte sus lea jávohisgeatnegasvuolta.

§ 86 vuosttaš lađas čuodjá:

(1)Stáhtakássa máksá lohkanválgastivrraide 36 kruvnnu juohke olbmo ovddas gii lea logahallojuvvon válgabiirre jienastuslohkui.